

Țara Noastră

DIRECTOR: OCTAVIAN GOGA

ANUL VII

Nr. 3

17

IANUARIE

1926

In acest număr: Un precursor al unității: Iosif Vulcan de Octavian Goga; Mecena, Rina Carmelini, Cântec de stea, Trandafirul, poezii de Victor Eftimiu; Jalnica izolare de Alexandru Hodoș; Foarfeca salubră de Vintilă Russu-Ștrianu; La podul Putnei de Al. Lascarov-Moldovanu; Falsificatorii de bancnote de M. B. Rucăreanu; Gazeta Rimată: Din punct de vedere medical... de Laurențiu Bisturiu; Insemnări: Aventura maghiară; Fanariotul; Unul care nu pricepe, Expozeul, Balul slujnicilor; In prăpastie; etc. etc.

CLUJ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: PIATA CUZA VODĂ No. 16

Un exemplar 10 Lei

Țara Noastră

Un precursor al unității: Iosif Vulcan

Se vorbește mult astăzi de sguduirea sufletească lăsată moștenire pretutindeni după război. În occident, scriitorii și artiștii, luând în cercetare frământarea generației actuale urmăresc la tot pasul zestrea marelui cataclism. Ei găsesc, că viața nouă răsărită pe ruine are aspecte cu totul deosebite, că problemele ei s'au multiplicat, și că în vălmășagul postbelic psihologia individuală apare mult mai complexă decât odinioară. Acești gânditori au perfectă dreptate: paralel cu formidabilele prăvăliri văzute merg totdeauna și deslănțuirile aceluși vulcanism imaterial, care revoluționează lumea abstracțiunii. Nu știu, sub acest raport al transformărilor radicale de pe urma războiului, ce s'a schimbat mai mult împrejurul nostru: harta politică, ori harta sufletească a Europei? În ori ce caz, în bătaia furtunii recente s'a plămădit un om nou, o conștiință nouă, o morală nouă... care nu s'a definit încă în mod categoric, dar pe care orientarea fină a artiștilor o sesizează și o despică neconținut...

Ce-am afirma însă cu toată hotărârea, e că în mijlocul încăierării universale, acolo unde ciocnirea a luat caracterul de desrobire națională, sguduirea a fost mai puternică. S'ar putea zice, că în oceanul de foc, la popoarele care au luptat pentru independența lor flăcările au țâșnit mai sus. E explicabil acest fenomen, fiindcă instincte și pațimi cu totul speciale au fost puse la contribuție în aceste insule chinuite. Desrobirea națională e un capitol care se trăiește rar, poate odată numai în istoria unui neam. De-aceia, mi se pare că generația noastră, pe urma războiului care ne-a dat întregirea a trecut printr'un

Din conferința ținută la Oradea, cu prilejul festivalului organizat de societatea „Cele trei Crișuri“

vârtej de emoții mult mai elementare aici decât în alte părți. Transformarea psihologiei la noi e, deci, mult mai evidentă. Des-obirea nu înseamnă numai o recucerire de teritoriu, ci o contopire de energii descătuișate. Pe urma lor intervine totdeauna o lărgire de orizont, o expansiune de nervi și de simțire, sufletul de veacuri al unui popor își mută alvia lui. Acest lucru s'a petrecut la noi. E firesc astfel, că și aici cei zece ani din urmă au zămislit omul nou, ale cărui resorturi sunt mult mai complicate ca odinioară. Poate că în alergarea cotidiană pierdem din vedere realitatea, dar ea se verifică cu o mare ușurință. Să se coboare fiecare în treacă în subconștientul lui și să facă, cum am zice, o inspecție sumară. Cercetați problemele pe care le aveți astăzi, priviți preocupările care vi se pun, cumpănii întrebările care dau năvală și comparați acest furnicar al prezentului cu colțul liniștit de-acum zece ani și mai bine. Veți constata din primul moment, că deodată cu lărgirea patrimoniului general s'a lărgit și comprehensiunea individuală, că nu numai țara s'a mărit, că noi înșine am crescut cu ea, și că această creștere s'a săvârșit cu acea repeziune minunată de care vorbesc poveștile noastre populare...

Evident, că în acest proces de pripită augmentare a proporțiilor legătura noastră cu ce-a fost s'a slăbit. Fierberea actualității cu sgomotul ei robește azi toate atențiile. Noua epopeie ne-a strivit în aducerea aminte lacrimile de demult. Suntem prinși de clocotul amețitor al noutății care ne-a cutropit: țară nouă, vorbe noi, exigențe noi... Trecutul?... Trebuie să facem o sforțare, ca să mai putem relua firul de odinioară. Trecutul s'a retras parcă, undeva departe, foarte departe. Poate că a fost prea primitiv în rosturile lui, ca să-l putem îmbina într-o continuitate normală cu tot ce vedem astăzi, poate că-l umbresc sbucnițiile care au venit în urmă. Adevărul e, că în memorie ni se eclipsează din ce în ce conturile propriei noastre vieți, și că pentru mentalitatea curentă a perioadei actuale sbucnițurile unui petec de Ardeal cu înfățișările modeste de-acum douăzeci de ani apare ca o rudă săracă pe care-o vizităm rar și dela care plecăm grăbiți cu sentimentul de jenă sau chiar de umilință al unor anume întâlniri neprevăzute...

Spuneam că sguduirea sufletească a generației noastre a fost mult mai accentuată la popoarele care prin război și-au dobândit neatărnarea. În țările cu vechi așezări, ori-cât marcat se resimte tipul omului nou, el păstrează totuși o linie evolutivă și nu e produsul unui salt... Cultul trecutului se menține în strălucirea tradițională. Mai mult: s'ar părea că în mobilizarea tuturor forțelor au fost desgropați acolo și morții ca să se însiruie în linie de luptă, că acești morți stăruie și astăzi încă pe la toate răspântiile și îndeamnă la muncă...

Ei bine, în dorința noastră de-a ne atașa cât mai grabnic civilizației din apus trebuie să imităm exemplul. Ori cât de umil în simplitatea lui rustică, ori cât de izolat de complicațiile înfrigurate ale actualității, noi trebuie să ne regăsim trecutul. Trebuie să-l scoatem din negura unde s'a distanțat, să-l privim în față cu înțelegere și bunăvoință, să-l poftim la masa noastră, să ascultăm înțelepciunile bătrânești ale acestui oaspe venerabil, și să descifrăm din ele impulsurile pre-

zentului. O asemenea rectificare de conștiință nu se impune numai ca un act de pietate, ci ca o măsură de reală fortificare a structurii noastre de gândire. Trebuie să vedem limpede în cartea destinului, să ne dăm seama ce-am fost și ce suntem. În definitiv, România nu e un îmbogățit de război improvizat dintr'un capriciu de nebunie a continentului, ci rezultanta logică a unor străduinți din vechime, care se găesc toate stratificate în laboratorul de simțire al fiecărui cetățean...

Operația aceasta de reintegrare în trecut a generației actuale trebuie să se facă fără amânare. Trebuie să reinvie de după paravantul aprins al războiului imaginea clară a vieții noastre de-acum câteva decenii. Va răsări în curând istoricul, care să ne dea sinteza acelor vremi, să lămurească secretul de existență al milioanei, care pe deasupra și pe dedesubtul hotarelor seculare și-au comunicat fluidul lor miraculos... Va veni însă, acum când are perspectiva depărtării, va veni și marele evocator, artistul cu intuiția lui, să ne desgroape morții din Ardeal...

Cum stau și-mi reamintesc zilele de demult prin care ne-am strecurat cu ochi deschiși, și cum încerc să-mi înselez în câteva linii rezumative caracterul epocii, impresia cea mai vie mi-o dă dela început nota patriarhală a lumii noastre de-atunci. Subt apăsarea politică a regimului trăiam în condiții minuscule de dezvoltare. V'aduceți aminte: patru licee, n'aveam un teatru, o universitate. Din aparatul de stat eram ostracizați, pela orașe scotea capul câte-un avocat, se agita o gazetă. Vremuri potolite de mocnire surdă... Abia biserica, lăcașul de ocrotire al tuturor desmoștenișilor, ne mai oferea un scut și-o apărare... Câtă sfială, câtă cuviință, câte bănueli acumulate într'o biată societate oropsită... Închideți ochii o clipă, și reconstruiți crâmpiele fugare: ce potentat enorm era pretorul, cum smulgeau jandarmii tricoulul în cosițele fetelor la horă, cum se ivea fișpanul în landoul tras de patru cai ca o apariția medievală în calpag cu egretă și dolman cu brandenburguri, stârnind respect și legitime temeri în toată lumea... Rechemăți bucuriile de-atunci: o adunare a „Asociației” dela Sibiu, un concert dat de-un tenor problematic dela București, o alegere de protopop cu controverse între două partide... Totul se depăna în surdină, într'o oftare blândă și fără ecou... De sigur, orizonturile erau strâmte, aspectul general părea simplist, fără relief și fără culoare. Ce temperamente excepționale puteau să se sbată în acest microcosm, în care sinodul eparhial ținea loc de parlament? Ce avânturi literare puteau prinde, într'o vreme când toți frunțașii noștri scriau cu u scurt? Ce probleme colective puteau cere cuvânt la un popor, în zilele când pentru un articol de gazetă în doi peri autorul făcea doi ani de pușcărie? Probabil așa se întreabă mulți în goana febrilă a prezentului, și se complac în eclipsele lor de memorie. Greșesc acești judecători grăbiți! Greșesc, fiindcă văd numai suprafața lucrurilor, văd formele exterioare și nu disting jocul lăuntric al vieții cu toate palpitările ei. Greșesc, fiindcă aici la noi, într'un cadru îngust, adevărat, și fără multe manifestări palpabile, dar a mijit un val de sbuciumare intensă.

Tocmai acesta ar fi rolul artistului de care aminteam, un romanțier sau nuvelist bunăoară, din ceata marilor răscolitori, să descindă în adâncime, dincolo de spuma aparențelor, și ca un cântec de departe să ne reînvie acel suflet veșnic al Ardealului românesc, care a scăpat neatins de toate obezile, să zugrăvească scene de intimitate, să scormonească detalii cu pitorescul lor, să spulbere vălul de uitare așternut pe-o rețea fermecată și să prindă în accente tainice acea poezie a așteptării pe care instinctul nostru de conservare ne-a transmis-o din tată'n fiu, din neam în neam, ca pe-o sfântă și înfricoșată taină de familie...

Doamnelor și domnilor, acest creator nu s'a arătat încă.

În lipsa lui va fi greu să încercăm cu stângăcia noastră deșteptarea trecutului, nu fiindcă ani mulți ne despart de el, ci pentru-că mulțimea nemăsurată a întâmplărilor ne-a apucat în mreșile ei și ne-a schimbat cu desăvârșire. Ca să ne apropiem măcar în treacăt de atmosfera zilelor de odinioară, trebuie să evadăm cu totul din actualitate, să plecăm cu gândul la țară, undeva pe valea Crișului repede în vre-un colț bucolic cu țărani de-ai noștri plini de mizerii și de proverbe. Ar trebui să stăm într'o Duminecă de vară la o margine de sat, să privim lung cum se revarsă casele albe una lângă alta, gata parcă să se strângă de frică și mai mult laolaltă. De-acolo s'o luăm domol înainte, să urcăm sprânceană de deal spre biserica cu umerii țuguieți, care-și pleacă la vale acoperișul de șindile spre amândouă părțile satului cu un gest protector, ca o cloșcă hotărâtă să-și apere puii... La o cotitură dinspre apă, ne-am opri la o casă de z'id, văruiță proaspăt, cu arminden la poartă și cu mușcată în ferești... După geam tocmai s'a ivit o năframă roșie: e domnișoara Silvia... N'aveți teamă, doamnelor și domnilor, nu voi face o incursiune în domeniul scriitorului care va să vie, nu voi începe cu o pagină de roman, dar vreau să zic, că aceste sunt elementele trecutului nostru: satul cu toate strădanile lui, părintele Onofrei, dacă e mai bătrân, părintele Terențiu, dacă e mai tânăr, un frate purtat cu bani de împrumut pela universitate și ajuns avocat la oraș, și negreșit, domnișoara Silvia... Iată galeria deatunci, oameni buni, blânzi, cu vorba domoală și cu ploapele muiate într'o melancolie resemnată. Romanțierul de mâine se va furișa de sigur în interiorul lor, și din mozaicul acestor vieți va închea tabloul monumental al Ardealului în ajunul desrobirii.

În acest mediu se încadrează regretatul Iosif Vulcan, a cărui amintire o sărbătorim azi.

* * *

E, poate, cea mai reprezentativă figură culturală din jumătatea a doua a veacului trecut la noi. Cincizeci de ani au apărut cărțile lui, patru decenii încheiate a pălpăit revista *Familia*, sfios dar fără încetare. La vremuri tulburi, în zile de obidă, se ivesc la toate popoarele astfel de scriitori modești și harnici, pentru cari problemele literare se confundă cu necesitățile de viață, condeie care nu trec hotarul artei eterne

dar sunt totdeauna în vecinătatea ei și-i netezesc drumul. Sunt precursorii, ei poartă o torță în mână vestind pe Mesia. Acești autori ridică din operele lor piedestalul pentru gloria celor puțini. Când le mai deschidem cărțile prăfuite cu-o pietate blândă, ni se pare că am trecut pragul unor biserițe dela țară, cu pereții înguști, cu ferestrele aburite. Sufletul lor luminează ca o candelă la icoana Maicii Domnului. În astfel de lăcașuri umile și părăsite se poate murmura ori-când o rugăciune.

Iosif Vulcan, fiul Bihorului, a fost din această tagmă nespuse de utilă, fără de care nu s'ar putea închipui toată evoluția noastră literară. Cei cincizeci de ani de activitate, în cari acest paznic de poartă a românismului, aici în Oradea, la granița noastră etnică, s'a trudit fără răgaz, au fost ani cu spor. Într'o societate începătoare, care lua primul contact cu civilizația, el a introdus abecedarul artistic. Un meritos pedagog în ale literaturii pentru copilăria unui popor. Cu multă abnegație și cu un real talent în descoperirea nevoilor multiple, Vulcan a făcut „tuturor toate“, cum spune scriptura. De pe la 1860, când era student la Budapesta, unde nu peste mult a pornit *Familia*, neobositul propagandist a stăruit în toate genurile cu entuziasmul particular al vremii lui. Era pe-atunci și-aici și peste Carpați o adevărată resurrecțiune, un neastâmpăr fecund al tineretului intelectual. Occidentul smuls din toropela post-napoleoniană își asvârlea departe avânturile pătimase. Romantismul în floare mușca toate fibrele și creia o sensibilitate specială.

Iosif Vulcan, resimțea și el impulsurile epocii, firește, primind influențele indirect, nu dela izvorul inițial. A scris, deci, poezii, nuvele, romane, piese de teatru. Cu-o grabă uimitoare căuta să umple golurile de veacuri. Avea în sforțările lui ceva din efortul cu care ne apare înzestrată perioada noastră de procreație din veacul al nouăsprezecelea. După o amorțire îndelungată energiile latente tresăreau fără frâu, cu o admirabilă savoare virginală. Un neam întreg se trezise din somn, se frecase la ochii subț Maior, Șincăi și Klain și-acum se scutura din tot trupul, de-i trozneau încheieturile. Din Principatele Unite se făcuse Regatul, după botezul de foc dela Plevna, scria Alexandri, scria Barilțiu, pe orizont se ivise ca o împletitură de fulgere strofele lui Eminescu. România modernă era pe drum. În această unanimă răscolire în care se agita parcă fiecare atom, Vulcan participa în permanență cu toate puterile lui. Lira se înstruna în fața măreției momentului și într'un ton ușor dar sprinten vibrau emoțiile lui. Un astru destul de palid în constelația literară de-atunci, el se rotea împrejurul soarelui și-i trimitea stihuri de-o mișcătoare devoțiune lui Vasile Alexandri:

*Ca ș'un creștin smerit ce vine
La vr'un altar a se 'nchina,
Asa m'apropiu eu de tine
• Voind s'admir mărirea ta,
Și cum creștinul își găsește
Acolo mângâieri cerești,*

*Așa renasc eu sufletește :
Cu lira ta mă 'ntinerești.*

Sunt versuri simple, în matca lor nu se prăvălesc bolovani mari, dar închipuți-vă, prin anii optzeci în casele cărturarilor noștri din umbra satelor ce fosforescență vie de credință, ce ascuțire a simțământul național lăsaus pretutindeni. Nu uitați, că trăim tocmai în era de prigonire a lui Coloman Tisa, când fantoma Ungariei unitare orbise tote mințile ungrești. Ei bine, atunci, Vulcan, din miljocul lagărului dușman își trimitea cuvântul lui de îmbărbătare sonoră :

*In van orice sforțare,
In van combat Românul, el nu va mai pieri !*

Cu-o mândrie dărză, el, strănepotul episcopului Samuil, lua postură de apărare în fața fiecărei lovituri și răspundea cu apoteoza „Zămburului lui Dragoș“, versifica „Gorunul lui Horia“, plângea cu „Orfana Crișului“. Erau zadarnice toate ordonanțele ministeriale prin care se închideau școlile primare, zadarnice condamnările în procesul memorandumului. Preoți, învățători, elevi de liceu, iluminați cu toții ca de magia unui vis, recitau imprecățiile din „Lira mea“ :

*Iancule viteaz,
Scoală-te, fii treaz,
Că nu-i bine'n țară,
Vin dușmanii iară...*

Cine să le-aplice acestor svâcniri de protestare, în care un popor întreg își zângănea lanțurile, cine să le-aplice rigorile ritmului și glaciile rețete de prozodie savantă? Cine se mai întreabă, dacă a fost impecabil zugrăvit stindardul cu care s'a dat o luptă și s'a câștigat o biruință? Poezia lui Vulcan apare ca o băătură reconfortantă a vremii lui, simplistă în compoziția ei, dar cu efecte salutare...

Ca în versuri, el se cheltuia cu aceeaș căldură și în proză. Volumele de nuvele i se ceteau de fetele de popă, de junii amorezați, și pela balurile adunărilor generale ale „Asociațiunii“ de-acum patruzeci de ani paginile din „Sclavul Amozului“ sau din „Ranele Națiunii“ trebuie să fi fost subiect de conversație și prilejuri de intrigi sentimentale. Azi s'au demodat, firește, au ieșit din prețuirea publicului cetitor. Motivul e, că literatura nouă a trecut galopând pe deasupra lor și toată conformația noastră de gândire a fost supusă, cum spuneam, pe urma evenimentelor, unor revizuri extraordinar de rezezi. Dacă le răsfoim astăzi, s'ar părea că sunt mult mai vechi decât vârsta lor adevărată. Aceeaș poveste și cu teatrul lui Vulcan. Bătrânul publicist e un fel de Nestor al Thaliei în Ardeal. Cele vreo opt comedii, împreună cu drama Ștefan Vodă cel tânăr care a văzut lumina rampei la Teatrul Național din București, au făcut delicia auditorului popular fără întrerupere, și dacă nu mă înșel și astăzi țin recordul la repre-

zentafile de diletanți. *Gărgăunii dragostei, Măța cu clopot* sau *Prima rochie lungă* au călătorit în toate părțile la fel cu *Piatra din casă* sau *Vladuful mamei* ale lui Alexandri. Mi-aduc aminte, eram student la universitate, când am văzut pentru întâiadată *Ruga dela Chisetău* într'un sat din Banat, pe-o scenă ridicată într'un local de școală, cu o cortină multicoloră înjghebată din cătrințe și covoare, o cortină rebelă care la sfârșit de act nu acoperea decât până la glesne corul țărănesc. Era o veselie împrejur, pantofii cocheți ai bănățencelor ne stârneau admirația, publicul fredona arii din piesă, râsul gălgăia din toate ungherele, în vreme ce un preot bătrân de pe Mureș se cam supăraseră în scaunul lui și striga din răspuțeri: „Trageți lepedeul!“... Vremuri sănătoase de inocente bucurii patriarhale. Cât a trecut de-atunci? A murit și părintele, Dumnezeu să-l ierte, au îmbătrânit și cântecele, s'ar părea că am îmbătrânit și noi...

Vulcan a crezut cu multă însuflețire în nevoia unei mișcări teatrale în Ardeal. Fie că vedea în ea posibilitatea unei renașterii naționale care dejuca ochiul vigilent al autorităților ungurești, fie că îl atrăgeau manifestările de acest gen, el a înființat „*Societatea fondului de teatru*“ și a lucrat zeci de ani ca să-și realizeze visul de-a vedea în Ardeal o trupă românească. Adunările societății lui an de an se desfășurau paralel cu ale „Asociațiunii“, praznice sărace dar înduioșătoare ale unui popor orfan. Subt binecuvântarea capilor bisericesti de ambe confesiuni, roiau frunțașii din toate unghiurile la astfel de ocazii, se suspendau pentru moment micile certuri provinciale, totul lua un aspect solemn și grav, iar la banchet, președintele cu frumoasa lui vigoare bătrânească, cu glas de clopot și cu-o lacrimă fărâmată în pleoape, își rostea toastul pentru „femeia română“ invocând pe Cornelia mama Grachiilor sau pe mama lui Ștefan cel Mare din balada lui Bolintineanu... Nu-i așa, că tabloul cu tot farmecul lui idilic ni-se pare acum că vine de foarte departe, că se pierde, cum am zice, în noaptea timpurilor?...

Care a fost concepția literară a lui Iosif Vulcan, crezul intelectual în puterea căruia până la bătrânețe a ținut un condei în mână? Publicistul dela Oradea-Mare e ultimul vlăstar al școlii latiniste la noi. Într'o vreme când pe urma *Convorbirilor* și-a scriitorilor veniți după Alexandri literatura a descins în sfârșit pe pământul nostru și ca limbă și ca inspirație, părăsind înălțimile vapoaze ale ideologiei cipariene, în Ardeal vechea manieră tot s'a mai susținut încă. Poate ca un razim sufletesc împotriva asupririi streine, ca o compensație pentru suferințele prezentului vitreg, cărturăria noastră simțea încă trebuința zeilor traco-romani. Ne retransam cu mîntea după arcurile de triumf ale cetății eterne, fiindcă acolo nu ajungea ordinul ministrului Hieronimy, visam de splendorile Romei ca să găsim acolo măcar o platformă de amor propriu. Dincolo de munți începuse o viață de stat care angaja interesul tuturoră, noi eram paralizați în acțiune și din contemplarea trecutului scoteam argumente pentru ziua de mâine. Deaceea, latinismul nostru s'a perpetuat și-a rezistat vremii, deaceea el n'a fost aici numai o formulă trecătoare de evoluție literară, ci un fel de evanghelie pentru

toată lumea, aş putea zice un azil moral al celor năpăstuiți. Traian și Decebal muriseră demult în amintirea acestui colț de pământ, plecaseră și din palatul de cleștar al mitologiei populare, dar reînviați odată de istoriografia ardeleni, ei au cerut o nouă cetățenie aici, au început să guverneze, să primească invitații la toate sărbătorile, să asiste la botezuri și la ospete...

Iosif Vulcan, ca mulți alții, a fost poetul lor de curte și le-a rămas credincios până la moarte. Naționalismul lui intransigent a purtat această pecete a descendenței latine, care era o lozincă militantă. În poemul dramatic „Deșteptarea lui Traian“ el își sintetizează credința. Poetul apare o „sentinelă din culmea de Carpați“ căruia împăratul roman i-s'arată, ca împreună să treacă în revistă toate provinciile românești libere sau subjugate. Glasul lor evocator e ascultat. „Ele se ivesc pe rând în costum național, primesc încurajări după plângerile lor, se prind apoi de mână și ingenunchiază în fața plămuitorului, care le retrimite la datorie și le toarnă încredere pentru viitor :

*Ștergi lacrimile tale,
Poporul meu străbun !*

Da, era dogma unității, exprimată cu mijloace rudimentare uneori, cu destule expresii blăjenești în limbă, dar limpede și categorică, negreșit, sub patronajul august al lui „Moș Trăian“. Iosif Vulcan însă n'a fost un cântăreț care se izola în turnul de ivoriu al trecutului fără să fie seama de problemele vremii lui. Dimpotrivă, a urmărit de aproape și-a înțeles toată svăcnirea subterană a integralității naționale, a fost chiar un pion conștient în opera de preparare a unirii. Nici nu se poate o legitimare mai luminoasă pentru isbânda unui proces milenar decât faptul că aici la Oradea-Mare, la granița noastră sufletească, patruzeci de ani am avut călimara unui scriitor. Această călimară, s'ar putea zice, a trasat și granița politică, tot ce-a venit în urmă n'a fost decât consfințirea unei biruinți câștigate de mult. Ca pretutindeni în istorie, și la noi condeiul a fost avangarda tunului...

Această concepție programatică a lui Iosif Vulcan se reglindaște neconținut în paginile *Familiei*. Regretata revistă ar merita în adevăr studiul migălos al unui cercetător, care din coloanele ei de patru decenii ar putea reînchea pulsul intelectualității noastre de-atunci. *Familia* e un fel de buletin literar al epocii. Iniințată după exemplul cunoscut al revistelor germane, publicația săptămânală trăită atâta vreme n'a fost numai o lectură de bună educație, un fel de îndreptar trebucios pentru o societate începătoare. Dacă ar fi îndeplinit numai acest rol, ducând în fiecare Sâmbătă o bucată literară, o dare de seamă a unui bal sau o ghicitoare de șah aproape o jumătate de secol în casele românești, și-atunci ar merita recunoștința noastră. *Familia* însă a făcut mai mult. Directorul ei a transformat-o într'un organ literar de seamă pentru vremea lui. Această revistă era un certificat pururi reînnoit al unității. Scriitorii din toate părțile își trimiteau aci contribuția lor. Eminescu și-a publicat în paginile ei primele înfrigu-

rări de patimi și de stele. N'a fost poet sau nuvelist român de ori unde, care să nu fi primit invitația neobositului animator. Mai e încă ceva: un fapt hotărâtor. Vulcan a descoperit cu instinctul de proorocie a artiștilor punctul fix pentru orientarea lui. Într-o vreme când cărturarimea Ardealului se înfășură în îngustimea unei mândrii locale, când cei mai mulți frunțași politici de-aici credeau încă în iluzia atavică a milosteniei dela Viena, când unii erau pe cale să-și facă intrarea în parlamentul de pe malul Dunării, bătrânul Vulcan de zeci de ani bătea drumul Bucureștilor. Pela Academie, prin culoarea Teatrului Național, pela diverse serbări se ivea silueta lui de stejar falnic cu obrazul rumen, dar cu ochii împăienjenți de emoție... El nu se întorcea numai încărcat de bucăți literare, care apăreau pe rând la gazeta lui, dar înregistra toată creșterea continuă a unui organism, și venea acasă ipnotizat de îndemnuri noi. În acest chip revista dela Oradea-Mare devenise pentru Ardeal un palpitant monitor al ideii naționale, care aducea verbul mântuirii și făcea să treacă în suflete aceea presimțire minunată ce presărase demult cu flori în mințile tuturor drumul armatelor românești. De-aceia, cu toții pe vremuri am fost clienții *Familiei*, nu mai vorbesc de cei care-au crezut că pot avea un cuvânt de transmis tiparului, fiindcă aceștia și-au început ucenicia sub ocrotirile gazdei primitoare din Bihor...

Familia e meritul de căpetenie, cărțile lui pot fi uitate, *Familia* nu se uită. Ea rămâne biletu de intrare permanentă a lui Iosif Vulcan în istoria literaturii noastre.

* * *

Acest adevăr nu e o constatare de ocazie în cadrul unei conferințe, ci o recunoaștere de-a cărei satisfacție răposatul a avut norocul să se împărtășească în viață.

Jubileul venerabilei reviste a fost o sărbătoare națională. Sunt douăzeci și unu de ani de atunci, dar mi-a rămas în memorie cu amănunte impresionanta manifestare. Cultura românească s'a pătruns în mod integral de însemnătatea momentului când o revistă împlinea patruzeci de ani de existență. Un pelerinaj s'a pornit atunci la Oradea. Toate societățile mai de seamă și-au trimis reprezentanții lor, au venit academicieni, au venit studenți, au venit preoți, au venit actori, era un cortegiu lung și variat. Orașul strălucind privea cu mirare dar nu cu neînțelegere această închinare, fiindcă directorul *Familiei* era stimat de concetățenii lui. Acasă, într'un elegant interior care trăda îngrijirile unor mâini delicate, ne-a primit fericitul patriarh alături de doamna Vulcan, cu obrazul luminat de zâmbet și mulțumire. A fost o defilare de urări, cuvinte într'aripate, un convoi de daruri, coroane de argint cu tricolor, a fost concert, declamații, flori, seara s'a jucat o piesă a autorului... Neamul întreg își trimitea omagiile pentru nobilul sbucium al unei vieți.

Am fost adânc mișcat de-această isbucnire spontană. Veneam dela Budapesta, trimis de camarazii mei de universitate, veneam și în

numele revistei „*Luceafărul*”, pe care-o înfiripase nu cu mult înainte neastâmpărul nostru tineresc. În tensiunea nervilor de douăzeci de ani mă sguđuise emoția moșneagului... Mi-aduc aminte, noaptea întreagă ni s'a prelungit discuția băieților... cântece... pahare... planuri de revoluție... Amicul Istrate Micescu sosit dela Paris, cu barbișon franțazesc și cu versuri de Lamartine, ne uimise cu retorica lui...

A doua zi la banchet s'a reluat protocolul consacrat ardefenesc. S'au rostit toasturi pentru sărbătorit, a vorbit și primarul orașului în ungurește. Toți l-au proslăvit pe jubilant... El a răspuns cu obișnuită modestie și rotindu-și privirile peste noi toți a închinat pentru: unitatea sufletească a neamului...

Țiu minte agitația care mă stăpânea, ca un somnambul m'am ridicat de pe scaun și în tăcerea reținută o clipă mi-am strigat urarea: Să bem pentru unitatea noastră politică... Nu știu să fi spus mai mult. Studenții m'au aplaudat frenetic, ochii primarului se făcuseră mari, un protopop dinspre capul mesii mă privea speriat, ștergându-și fruntea cu-o enormă basmă roșie... Banchetul s'a sfârșit repede...

În forfoteala generală mă pironisem în colțul meu de masă cu barba în piept și cu buzele strânse. Deodată simt o mână pe umăr, era Iosif Vulcan.

M'a îmbrățișat, m'a sărutat pe frunte părintește și nu mi-a zis decât trei cuvinte: *Tu ai dreptate...*

* * *

Doamnelor și domnilor, vedeți, ori-cât de complexă viața noastră de astăzi, câte-o pagină desgropată din trecutul Ardealului face să vibreze coarde adânci...

Ridicați, deci, un monument lui Vulcan, aici unde s'a fărâmițat truda lui! Din acest bronz vă va vorbi o bucată de trecut, ale cărui rădăcini nu sunt înfipte numai în țara Bihorului, ci în inima noastră a tuturor...

OCTAVIAN GOGA

POEZII

Mecena

*Azi am vândut o turmă. Prețul bun. Păstorii
Mi-aduseră chimire cu ventul.
A fost belșug în anul ăsta păstoritul..
Mă duc în târg să mi văd admiratorii.*

*N'ncunurat de nimbul vreunei glorii
Mă simt în artă, încă, neofitul.
Sunt negustor de porci, însă profitul
Îl cheltuiesc cu barzii și actorii.*

*O, știu că la sfârșitul unei mese
În taină, m'au batjocorit adese,
Dar îi iubesc mereu și nu mă doare.*

*Îi caut, îi răsfaț știind prea bine
Că sufletu-mi și tainețele-mi pline
Hrănesc ingratitudini viitoare...*

Rina Carmelini

*Sunt douăzeci de ani decând, splendidă,
Ai apărut în primul film: idilă
De-amurg, pe lacul Como, într'o vilă
Și cu final subt cer de piramidă.*

*În sunet de mandole — o copilă...
Iar mai târziu contesă ori silfidă,
A vieții carte poate să se'nchidă:
Îți scrise un triumf pe orice filă ..*

*Revezi ecranul primelor succese:
În tehnică, de-atunci, câte progrese!
Cât te-ai schimbat și tu, frumoasă Rină!*

*Superbului trecut spunând „adio“
Ai fredonat ușor, „O sole mio!“
Și-ai plâns, cu lacrimi mari de glicerină...*

Cântec de stea

*Un sat uitat — și satul pe cei plecați îi cere
Crăciunului. Bunicul e singur. Strănepoți
Nepoți și fii și babă s'au dus pe rând. Tăcere!
Să fi murit copiii sau am murit noi toți?*

*Nu vor stele printre brazi
Ca'n vremi să mai stea...
Cine vă mai cântă, azi,
Cântece de stea?*

II.

*Era un cer de sticlă albastră, și pe cer
Demult, copilărie, lipeai Arhangheli vii,
Se coborau pe-o scară de flăcări și de ger,
Ii așteptau cu daruri păstori și Regi-copii.*

*Gasper, crai din Răsărit
Melcu, Valtazar,
Demult v'ați călătorit
Rar, cu pasul rar...*

III.

*Irozi cu bărbi de vată și nasurile lungi
Cu chivere, cu rochii de stambă și ciomege
Pândesc să treacă steaua cu verzi și roșii dungi
S'o 'nchine sau s'o spargă după străvechea lege.*

*O, decâteori v'am plâns
Stele sparte 'n drum!
Sufletu-mi în el v'a strâns
Vă culeg și-acum!*

Trandafirul

*În colțu-i de grădină se mistuie 'n parfum
Și moare trandafirul: o jertfă în zadar...
Vreau să sfârșesc departe, în alte țări, precum
Visează trandafirul să moară ntr'un pahar...*

VICTOR EFTIMIU

Jalnica izolare

Evenimentele hotărâtoare pentru desfășurarea mai departe a noilor noastre așezări de viață obștească au totdeauna darul de a aduce cu ele oarecare prețioasă lămuriri. Ele sunt proba de foc consacrată, în văpaia căreia aripile efemeridelor nu rezistă, iar închegările întâmplătoare se topesc fără urmă. În asemenea momente de grea cumpănă, când omul de state constrâns să arate cliplul în care înțelege să ocrotească interesele națiunii, dovedind astfel destoinicia sa de a îndruma pe calea cea bună soarta noastră a tuturor, se dă examenul cel mare al partidelor politice, cari sunt chemate să arate în ce măsură se pricep să uite propriile lor apetituri pentru a face să triumfe, pe de-asupra patimelor de fiecare zi, prerogativele permanente ale ideii naționale.

O asemenea cotitură aspră a vremii a fost hotărârea irevocabilă a principelui Carol de a renunța pentru totdeauna la drepturile sale de moștenitor al tronului României. Lovitura, pe cât a fost de surprinzătoare, pe atât a fost de grea. Atâtea frumcase nădejdi legate de vrednicia tânărului vlăstar domnesc s'au văzut fără de veste iremediabil prăbușite!... Într'o eroică încordare de voință, Regele și-a bruiat simțămintele sale de părinte, s'a ridicat într'un decor de tragedie antică de-a-supra sa însăși, îndeplinindu-și cu tărie neclintită datoria către Țară.

Cea mai mare parte dintre partidele politice dela noi au înțeles sufletul Suveranului, s'au pătruns, fără ezitare, de seriozitatea momentului, și au primit, fără să cârtească, unica deslegare posibilă a tragicei probleme. Unul singur a rămas încă cdată izolat. Unul singur s'a gândit cum ar putea să exploateze, pentru nevoile sale de bucătărie, tulburăterul impas în care s'a găsit Dinastia.

Încă odată, suntem nevoiți să subliniem nota de aventură, care caracterizează atitudinea așa zisului partid național. N'o facem cu satisfacție dușmănoasă, bucurându-ne cumva ce zăpăceala penibilă a unui adversar care a pierdut, ca în urma unui accident cerebral, simțul său de orientare; căci, afându-ne în fața unei judecăți în cumpăna căreia nu mai cântăresc nimic micile noastre rivalități, ceea ce ne covârșește e un profund simțământ de amărăciune.

În consiliul de Coroană dela Sinaia fiecare din căpeteniile partidului național a venit cu mica lui meteahnă de-acasă. Pus în fața unui fapt îndeplinit, d. Iuliu Maniu a smiț cu șira spinării posibilita-

tea unor nebanuite bucurii pe seama înrădăcinății sale patimi, și a fost de părere „să se mai pertracteze“. Cu delicatețea sa proverbială, d. Alexandru Vaida, provocând o profundă stupeoare în rândurile celor prezenți, s'a repezit să trateze chestiunea „din punct de vedere medical“. Iar d. N. Iorga, sborșindu-se în imprecățiuni de babă cobitoare, a cântat ca o cucuvaie pe streășina Palatului, spunând Regelui, că „a făcut o mare greșală“.

Acesta n'a fost însă decât preludiul. A urmat, nu mai decât, asurzitorul concert al gazetelor, în a căror simfonie s'a văzut, de data aceasta, și bagheta de capelmaistru vienez a dlui C. Argetoianu. *Lupta cași România, Cuvântul cași Neamul Românesc*, — pentru a nu vorbi decât despre ziarele inspirate direct de d. d. N. Iorga, Iuliu Maniu, C. Argetoianu și Alexandru Vaida, — au transformat totul într'un vulgar capitol de roman-foleton, prefăcându-se că sunt nemângăiați de plecarea principelui Carol, (mai nemângăiați decât însuș Regele, cum s'a arătat, de pildă, dl N. Iorga) și lăsând să se acrediteze legenda imposibilă, că abdicarea fostului moștenitor al Tronului ar fi fost o rezultată a frământărilor politice în care ne zbatem astăzi.

Gazetele cu pricina, subț botnița cenzurei, s'au potolit. Ințetul cu ințetul, sustrasă de subț influența oficinelor de știri mincinoase, opinia publică se liniștește și începe să priceapă realitatea. Poporul înțreg simte, fără multă vorbărie, unde e adevărul, și stă cu toată inima-i înțelegătoare alături cu Regele său, al cărui spirit de jertfă îl cunoaște din alte ceasuri de încercare, și a cărui bravură a văzut-o încordându-se înaintea altor primejdii.

Cu toate acestea, partidul național nu se potolește. Intocmai ca pe vremea când refuzau să partipice la încoronarea dela Alba-Iulia sau amenițau că vor revizui hotărârea de unire cu vechiul Regat, matadorii comitetului de o sută, încurajați acum de tovarăși noui, complotează prin colțuri de cafenea, poartă vorba din gură în gură, se frământă prin suburbii provinciale, și anunță, cu un aer de mister, răsturnarea rânduieilor de acum.

Bineînțeles, nu se va întâmpla nimic. Așa cum nu s'a revizuit hotărârea de unire a Ardealului cu vechiul Regat și așa cum nu li s'a băgat de seamă refuzul de a participa la încoronarea dela Alba-Iulia, tot astfel nu se vor îndeplini nici de data aceasta profețiile revoluționare ale acestor domni foarte curagioși, cari vorbesc astăzi așa de sus cu Regele, dar cari tremurau ieri ca varga când zăreau, de departe, pălăria solgăbirăului.

Din toate aceste rățoieli nu se va alege nimic, pentru simplul motiv, că partidul național se găsește încă odată cu desăvârșire singur. Nimeni nu-l urmează. Până și partidul țărănesc a declarat, fără nicio reticență, că socotește schimbarea succesiunii la Tron ca o chestiune definitiv închisă.

Partidul național s'a pomenit din nou, la o importantă răspântie politică, în mijlocul unei jalnice izolări. E tragicul său destin, care-l va urmări până în mormânt...

ALEXANDRU HODOȘ

Foarfecea salubră

*O, convois solennels des soleils magnifiques,
Nouez et denouez vos vastes trèces d'or...*
(Jules Laforgue)

A trebuit să se rostogolească peste proaspetele destine ale neamului cascada bruscă a unui eveniment, a cărui însemnătate covârșește toate preocupările în curs, pentruca partizanii numeroși ai igienei morale să poată vedea foarfeca salubră la lucru.

Pentru tejișeaua din strada Sărindar, dela înălțimea căreia strălucitul patriot Albert Honigmann tronează ca impozant tribun al democrației integrale (și perciunate), oficialitatea a instituit cenzura militară. Rotativele căpălușilor umanitariști au schelăluit prelung și ascuțit sub bastonul binevenit al acestei măsuri.

Strigătele răgășite ale martirilor improvizăți au umplut văzduhul cu o promotivitate profesională.

Majestuosul andante poetic al lui Laforgue, transformat *ad-hoc* în „compănă”-ă a internaționalismului voiajor, răsună din harmonica răsuflată a consorțului honigmănesc.

Lupta mare sub tăișul foarfecii salubre!

O, convoiuri solemne ale aștrilor democrați, înodați și desnodați pletele umanitarismului integral, pentru sora voastră care adoarme! Și prănsul funebru, amplificat în camerele de rezonanță ale tuturor officinelor pose sub comanda *anti-României*, va umple Europa din Olanda până la Kremlin...

Mișcați până la lacrimi de durerea infelicului ziar, revoltăți până în adâncul sufletelor noastre de martiriul la care e supus generosul organ al sfintei democrații, ne asociem din toată inima la larma desnădăjluită a lui Albert Honigmann.

Care temperament nobil nu va tresăita de indignare în fața acestei barbarii? *Lupta* sub cenzura militară? Cine poate rămâne rece la acest cataclism?

Pentru ce sălbateca măsură?

Fiindcă fierbintele român Albert Honigman, tremurând de grija patriei sale, a găsit de cuviință să scormonească maidanele curiozității publice într'un moment când alți bărbați de stat (mai puțin luminați) au găsit că datoria oricărui bun român este să pecetluiască cu nobila ceară a tăcerii un act grav, pe care Dinastia și Țara îl socotise definitiv și indiscutabil?

Doamne, dar e o simplă deosebire de concepție! De ce foarfeca nemernică, în pieptul generos al *Luptei*?

Pentru că atunci, când interesele de căpetenie ale unui popor cer cuminenție și fermă demnitate, undițele democrațiilor integrali s'au repezit cu abilitate viteză să pescuiască în ape tulburi, să facă jocul tuturor dușmanilor noștri cari stau la pândă?

Doamne, dar e o simplă chestie de profesiune. De ce să stricăm ilustra carieră a șampionului umanitarist?

De ce atâta sălbăticie, de ce imaginea foarfecii salubre să atârne ca o gravă împietate de-asupra sfântului templu unde trag emisarii internaționali, cari aduc în traistă fericirea viitoare a României din cele patru puncte cardinale și o schimbă plină de bunăvoință pe valută forte, sau chiar mai slabă.

Nu înțelegem barbaria. Cerem ca „Liga Drepturilor Omului“ să nu fie atinsă în principalul său comptuar de desfacere.

Cerem ca marfa ce cuprinde subtile otrăvuri de dezagregare să fie lăsată să circule.

Cerem ca speculatorii de tatarbunar (o nouă cereală) să fie lăsați a continua să semene sămânța lor cu esențe centrifuge, în toată liniștea! Care prilej e mai nimerit decât acela, când un principe de Coroană, simțindu-și umerii prea slabi pentru purpura regală, părăsește Tronul și Țara?

Vrem libertate: fie care să-și exercite meseria cum poștește.

Vrem comerțul (de idei) liber.

Iubitori ai comorilor de limbă, credincioși ai sfătoasei voroave din străvechile hronici și ai nobilului stil românesc încălzit în genialul alambic al lui Eminescu, vrem să putem asculta mai departe pildele de elegant limbaj gazetăresc prin care *Lupta* ne face educația.

Vrem să ne răsune la ureche și mai departe sublima muzică a stilului honigmănesc, așa:

„...Când faci moale și dezertezi, să nu faci și pe deșteptu', predicând morală de pe closetul principiilor“.

(*Lupta*, din 13 Ianuarie).

Deci: jos foarfeca salubă, trăiască *Lupta*!

V. RUSSU ȘIRIANU

La podul Putnei...

Prietenului P. B. Chiriță

Ajunsesem la podul Putnei... Stând ghemuiți în fundul căruței — eu și prietenul meu — priveam la gloata din jur. Incolonați într'un șirag fără capăt de căruțe, chesoane, furgoane, briște, bucătării, mergeam la pas, și de zeci de ori pe ceas ne opriam, ca și cum vârful coloanei ar fi dat de un zid. Se tălăzuia coloana apoi, întocmai ca încreșturile pielei unui enorm șarpe negru. Ceața nu se ridicase toată ziua, prefăcându-se în boabe de apă pe haine, pe trupurile cailor, peste tot... Nemții se apropiau, bubuind din tunuri, — noi părăsisem de curând sălașele și începusem pribegia spre fundacurile Moldovei, undeva, poate peste Siret, spre Urali, — sau jos, spre Mesopotamia... Și, oare, mai aveau vreun rost distanțele?! Oriunde ne-am fi dus, ori câtă vreme s'ar fi scurs, — distanțe și timp pieriseră, cufundate în cenușiul din afară și cel mai adânc și mai vârtos, din suflet... Prin șanțurile de pe marginea șoselei, stăruiau fel de fel de rămășițe: cai morți cu copitele în sus (cu potcoavele lipsă, smulse la vre-o nevoie, de cine știe ce drumeți necăjiți) și cu burțile sfâșiate de câinii flămânzi, — roate stinghere, fărâmate și răvășite, — căruțe oloage, stând triste într'o rână și privind spre trecători de par'că ar fi zis: „acuma nu mai suntem bune de nimic“, — sdrențe ferfenițițe, pae ude, vetre de focuri, — și, din loc în loc, morminte proaspete făcute aproape de fața pământului, ca să fie întru ajutorul câinilor și lupilor spre ospătarea lor cu carne de oștean îngropat în pripă... Zăream și morminte mici de copii... Desigur, vre-o mamă fugară, mergând desamăgită spre vre-un loc de adăpost... se va fi oprit ostenită și neputincioasă la marginea drumului, gândindu-se la păcatele ce făcuse și pentru care mistuia acum blestemul... și ținând

în brațe pe copilașul muribund, îl va fi privind cu amară sfășiere... vremea cea bună îi va fi aburit în suflet chipul bărbatului iubit, cu care zămislise ființa mititică din brațe... și pe urmă: moartea și pustiu... se va fi oprit, va fi privit în jur și va fi început să sape cu bățul, cu mâinele, cu unghiile... mormântului copilașului ei... Fără lacrimi ușurătoare, fără suspine, îl va fi coborât în gropșoara din marginea drumului... privind mereu în jur spre a-și înfinge în amintire locul unde îi fu dat să-și îngroape o bucățică ruptă din trupul ei, femeia va fi plecat apoi spre o zare ascunsă în ceață privind mereu îndărăt... Târziu, căzând de ucigătoare osteneală, va fi adormit, plângând după pruncul rămas în urmă...

Noaptea se lăsa bună și ocrotitoare. Ascundea totul și ne cu-funda în lumea din gând... Păraseam cetatea noastră, poate pentru totdeauna... Lăsasem în urmă o viață de trude, de încercări, de succese... Lăsasem, de asemenea, o viață de visare și de idealizare... Plecam acum pe drumurile desfundate care duceau spre miazănoapte... Pe dreapta și pe stânga se întindeau tranșee pline de apă, în zigzaguri năruite... Incepu să ningă. Fulgi mari, lași, cădeau peste tot, trecând prin fâșiile de lumină ale reflectoarelor dela automobile. Se așezau domol pe toate cele și piereau ca la o atingere caldă. Pânza aceasta de fulgi gonitori ne aducea în suflete amintirile Crăciunului de alte dăți... Și acum se apropia Crăciunul, dar nu mai era Crăciunul nostru... Fugeam de pe locurile noastre, lăsând amintirile în urmă, la cei sdrobiți de-o despărțire, pe care, cu câteva luni mai înainte, am fi crezut-o o nebunie. Să ajungem să ne luptăm pe locurile noastre, în mijlocul țării noastre?! Și încă acum, ca 'n fața unui mort drag, nu ne venea a crede că lucrul e adevărat... Nu, de sigur: e un vis idiot, care, în scurt, se va curma... Așa, în adânc de suflet, se învârtețeau gândurile și simțirile...

O sbierătură aspră și dușmănoasă ne trezi din gânduri: coloana noastră se opri... Veneau dimpotriiva noastră rușii, purtând pe umăr puștile cu baionetă lungă... O coloană de căruțe și de automobile cu faruri orbitoare se prelingea deasemenea, spre frontul din spate care se auzeau neconținute canonade... Beți, cu căciulele puse pe-o ureche, rușii cântau acele asurzitoare melopee nesfârșite, în chintă pângătoare... Nepăsători pentru tot din jur, buni și cu privire visătoare, Rușii întruchipau desăvârșit icoana omului care nu știe unde se duce, pentru ce se duce, și ce are să iasă din toate... Mergeau așa, undeva, călcând adâncile noroae, mâncând unt de Caucaz, bând ce pustia de alcool găseau în cale, cântând răgușit tristele cântări uralice și uitând de unde au venit... Iar când nevoile războiului îi puneau în trista situație să luate, — ei, tot așa, zâmbind în ochi lor albaștri și în bărbile lor încălcite, găseau că acesta este un lucru cu totul de prisos. — și, foarte simplu, o luau la sănătoasa, unde le venea mai la îndemână, înainte sau îndărăt... Sărmanii ruși, — așa le-a fost destinul lor istoric: fie că trebuiau să lupte pentru ceva care n'avea să fie ajuns niciodată, — fie pentru un țel pe care ei au-l deslușeau în muntea lor pravoslavnică... Că dacă, de-o pillă, i-ai fi întrebat pentru ce:

luptă ei pe câmpiile dobrogene sau muntene, ar fi putut vreunul să dea un răspuns?... Dar tu însuși, ai fi putut da unul în locul lor?...

Încă o sbierătură groaznică ne trezi și de astădată... Mizericordie dumnezească!... Soldatul care mâna căruța noastră se întoarse, și cu privirea rătăcită se uită spre noi...

— „Ce este?“ — îl întrebai.

Coloana se oprise, iar căruța noastră zăcea aproape sfărâmată într'o mâncătură de pământ, ca într'o căldare.

Soldatul zice:

— „S'a rupt oiștea, domnule locotenent!...“

Deodată nu pricepei gravitatea clipei, dar când zbierătele din spate se întehiră, un fior mă prinse.

— „Cine a oprit coloana? !... Să dea drumul!...“

Ofițeri călări veniți dindărăt se opreau în dreptul nostru.

— „Aici e pricina... Haide, mișcă domnule... Ridică roatele...“

Pe lângă nu era nici o scăpare: în stânga ruși și coloane, în dreapta taluzul înalt al umpluturii șoselei, în spate coloana oprită... Soldatul înfricoșat, începu să lovească crupele slabe ale călușilor care tremurau ca niște copii... Zbierătele deveniră o urlătură de furie nestăpânită...

— „Să-i dea înlături, în șanț!... În șanț, în șanț!...“

Un fior de mizerie mi se prelinse vâscos pe șira spinărei. Spusei unui ofițer care, călare, stătea lângă căruța, ca un demon al morții:

— „Și eu sunt ofițer, domnule... Mai bine dă-mi o mână de ajutor, că uite...“ Și-i arătai cărjele care, deocamdată, îmi țineau loc de picioare.

Nimic: nici o înduioșare. Urletul venea năpraznic, cum, cred, vine apa mare în inundațiile prăpăstioase. Tovarășul meu și cu soldatul zădarnic cercau să urnească căruța din groapa morții... Mă gândeam serios că singura scăpare e tot aceea de a ne da jos și a arunca în șanț căruța, după ce vom fi deshămat caii și ridicat puținul nostru avut de pribegie. O lumină de far ne orbi, îndurerându-ne globurile ochilor. Părea un cap de monstru, care sloboade spre noi un trăsnet de lumină. Iar dinspre coloana din urmă, urletul venea ca un vânt, care ne înfrigura la ceafă. Zic tovarășului meu de pribegie.

— „Nu ne rămâne decât să răsturnăm la șanț...“

Cași cum ne-ar fi răspuns, huetul cutremură din nou întunerecul nopții:

„La șanț, la șanț!...“

Soldați se adunaseră în jurul nostru, cu priviri idiotizate de ură și de nelegiuire, ca pentru a executa porunca locotenentului: la șanț!...

Soldatul nostru, într'un desperat gând, se urcase din nou pe capră și lovind năpraznic cu un băț ciotoros în bielele vite tremurătoare, striga la ele, înjurându-le:

— „Lua-v'ar boala de gloabe!...“

Când vru să mai dea, deodată, din întunec, o mână rânzoasă, dar totuși domoală, se ivi și apucă pe soldat de ceafă... Cugetând că de acum s'a sfârșit, mă săltaî în fundul căruței, ca, la nevoie să sar.. Dar mâna nu era vrăjmășească, ci numai trase ușor pe soldat jos de pe capră... Din întunec, se toarse chipul unui rus îmbrăcat cenușiu, cu bărbia mică de culoarea paiului și cu o privire blajină. Se întoarse spre prietenul meu și într'o românească-rusească, îl pofti să urce, — ceace prietenul făcu. Apoi, ușor, ca și când de-o viață întreagă ar fi fost conducătorul căruței noastre, se urcă în locul soldatului dat jos și înaintea de orice, se întoarse spre noi și prea simplu ne spuse :

— „Asta (adică soldatul nostru) n'are cap... are numai...“ Și zise o vorbă de ocară. Dar nu era vorba lui cu ură, — dimpotrivă : surâdea blajin, privind spre noi...

Și — lucru de necrezut — luă hățurile în mână și, fără băț fără sudalme, ci numai vorbind cu bieții cai înfricoșați, așa un fel de desmierdare : ro-no... harașo... țo... țo... ha... ha !.. — ne scoase din groapă... Când am simțit că saltă căruța din înfundătură, ne venea să lăcrimăm ca de-o mare izbândă. O ușurare, ca de-o apăsare de noapte, ne făcu să râdem, lăcrimând... Soldatul nostru, văzând așa minune, puse și el mâna și împinse căruța de la spate... Peste puțin dădurăm la loc deschis, traserăm dincolo de șanț, dând drum slobod coloanei...

O îmbucurare copilărească ne cuprinse sufletele. Rusul nostru, dregând dimpreună cu soldatul, oiștea ruptă, îi grăia într'o moldovenească stricată :

— „Nu superat la tine... Ia șăguit...“ și râdea când-i cu mâna pe spate. Apoi, întorcându-se spre noi, zise cu glas cald :

— „Ia știu asta nacaz... Ehe!.. greu la rășbel...“ și dădea din cap, dregându-ne căruța.

Pe urmă aflărăm că-i de pe malul Nistrului, că a fost moldovan și că-i zice — pare-mi-se — Scfronie... Ii dădurăm țigări și de-ale mănăcării, la care el ne mulțumi, râzând :

— „Nicevo, nicevo...“

Când însă vrurăm să-i dăm o plată în bani pentru truda lui, acest rus-moldovean își desfăcu încet la pieptmanta cenușie și arătându-se câteva decorații, grăi blajin, fără supărare :

— „Ia am fost și în Japonia... Ia luptat la Mukden... Nicevo... Ia făcut asta așa... (și arată locul inimei) Ști necaz rășbel...“

Știa el ce însemnează rășbelul și necazurile lui,.. — acest filosof necunoscut al unui popor în plin rășboi, făcut pentru un țel de nimeni cunoscut...

I-am strâns mâna cu căldură, — și dându-i încă o țigară, ne-am despărțit... A pierit în ceață pentru vecie, necunoscutul nostru ajutător într'o clipă de răștriște...

În urma noastră buhăiau necontentiturile, — fulgii cădeau moi pe câmpia topită în întunec, — când și când, ca sulite de lu-

mină țâșneau raze repezi de la farurile automobilelor, — iar căruța noastră mergea încet prin sloata de-o palmă a șoselei desfundate.

Zisei prietenului:

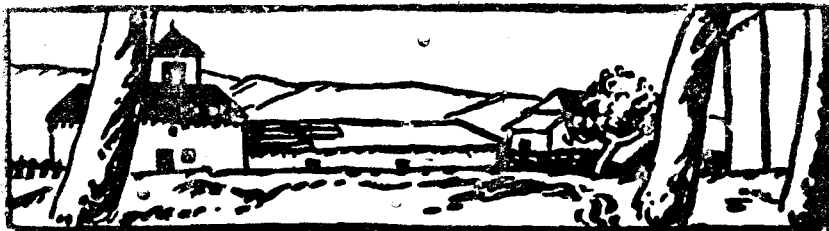
— „Când te gândești: a plecat acest om din satul lui de pe Nistru, a străbătut drumuri nesfârșite, prin căldură, ploaie, frig, — pentru că să se întâlnească cu noi la podul Putnei și cuprins de-o duioșie de frate să pună mâna să ne scape din primejdie... Iar pe urmă să plece în noapte, despărțindu-se de noi pentru totdeauna?!“

Prietenul șopti abia auzit:

— „Ciudat!..“ Pe urmă, noaptea ne cuprinse din nou...

AL. LASCAROV-MOLDOVANU

Falșificatorii de bancnote

— Planurile revanșei maghiare —

Dieta ungară din anul 1518 se jeluia așa: „O țară se ține prin arme și prin lege; noi nu avem nici una nici alta din aceste forțe“... Iar cinci ani mai târziu, în 1523, ministrul plenipotențiar al măreței Republice venețiene zugrăvia orânduelile publice din Ungaria într'un raport brutal:

„...dacă ungurii ar fi solidari, prin bogăția țării lor ar putea fi capabili să-și apere patria contra oricărui dușman; dar ei sunt neamul cel mai perfid de pe pământ. Disprețuesc pe celelalte națiuni, sunt egoiști și jefuesc averea publică. Nu există chestie nedreaptă sau mișelească, ce nu s'ar putea rezolvi favorabil mituind câteva persoane suspuse. Sunt îngâmfaiți și egocentrice, n'au aptitudini nici să asculte cu supunere, nici să poruncească.“

„Lucrează puțin, căci timpul și-l pierde ospătându-se și intrigând unul contra celuilalt. În rezumat, — zice trimisul extraordinar al Veneției — ungurul este sgura popoarelor din lume și Dumnezeu nu-l distruge, din motivul că ține seamă de firea pioasă a Regelui lor“...

Meditând asupra acestui vechi portret, vom înțelege ușor pentru tru ce s'a năpustit asupra țării catastrofa dela Mohács, în 1526, care a desmembrat Ungaria în trei părți, la fel ca tratatul dela Trianon.

Ungaria a fost eliberată de sub stăpânirea păgână a turcilor cu ajutorul efectiv al împărăției Austriei, prin mijlocirea căreia a ajuns la o civilizație pozitivă și la o independență de stat reală. Totuși, în cursul veacurilor Ungaria a dus o campanie ingrătă de subminare contra Austriei. Trecând în revistă mijloacele prin care a ajuns la situația „imaculată“ de azi, aristorația maghiară, care se compară de predilecție cu cea mai străveche nobilime din Anglia, vom ajunge la acest rezultat uimitor, că aproape fiecare familie de magnași și-a câștigat moșiile și spendoarea lor la Curte prin trădări și asasinat. (Andrassy, Apponyi, Károlyi, Pallavicini, Windischgrätz)

Deși anii războiului, precum și o considerabilă vreme dela în-

cheierei păcii, au adus învățăminte amarnic de prețioase pentru toate popoarele beligerante, totuși în țara ungurească continuă domnia vechilor stăpâni, clica nobililor de baștină și a celor intruși, cari mobilizează orice forțe permise sau interzise, legale sau ilegale, pământești sau subterane, pentru a-și păstra vechile posibilități de strălucire și belșug fără muncă.

Vechii imperialiști, foștii susținători îndârjiți ai ideii himerice care a fost crearea unei Ungarii de 30 de milioane suflete, sunt și azi cei mai autorizați făuritori de curenți politici, și vocea lor este ascultată cu sfințenie de turma vrăjită. Intre ei amintim pe Rakosi Jenő, Apponyi Albert, contele Bethlen, și așa mai departe. În semnul lozincii sfinte, care se păstrează în inima fiecărui maghiar, anume :

Csonka Magyarország nem ország,
Egész Magyarország mennyország,
(Ungaria ciuntită nu este țară
Ungaria întregită este rai,)

se desfășură și se legitimează orice acțiune, fie de caracter interior, fie având considerațiuni de politică externă. În numele acestei idei s'a inaugurat actualul regim, care a socotit că este firesc să ducă periodic campanii de denigrare și subminare contra Franței și Angliei, și mai ales contra statelor succesoare. În acelaș timp, Ungaria a primit beneficiile materiale acordate prin împrumutul de sub ocrotirea Ligei Națiunilor, dat de marile puteri și aprobat de statele vecine. Aceasta nu împiedecă pe conducătorii maghiari să prezinte Franța ca și când ar fi călăul Europei și cauza tuturor mizeriilor de cari suferă popoarele învinse.

Pentru a susține o acțiune de ponegrire împotriva pretențiilor ei dușmani, Ungaria a avut nevoie de mijloace materiale, pe cari și le-a câștigat nu importă pe ce cale. De ani de zile s'a descoperit fapta senzațională, că sub conducerea unui profesor universitar ungur, Mézáros János, azi directorul Institutului geografic din Angora, s'a falsificat o sumă mare de coroane cehe. Ancheta a întâmpinat dela început dificultăți învinsibile, guvernul maghiar nici până azi nu a răspuns guvernului din Praga referitor la chestiunea aceasta. Iar acum în preajma anului nou Ungaria servește opiniei publice o nouă senzație. Fabrica de bancnote false franceze funcționează aproape de doi ani, și conform datelor culese până acum ea a fost sprijinită de mulți factori influenți ai actualului regim din Ungaria. Scopul mărturisit al complotiștilor a fost o lovitură de stat, justificată de ideea iredentistă arătată mai sus. Conform comunicatului guvernului, ideea a pornit dela prințul Windischgrätz, care este moștenitorul unui întins fidelcomis în Cehoslovacia. (Și fiindcă un aristocrat maghiarizat din interes exclusiv material își schimbă naționalitatea ca și țaranul opincile, prințul amintit se hotărâse să ceară să fie cetățean ceh.)

Revenind la importanta chestiune a francilor francezi falsificați, înregistrăm faptul, că acțiunea a fost patronată de inspectorul general

al poliției de stat: Nádassy Imre, un stâlp al actualului regim. Poliția lui socială (e văr cu soția guvernorului Horthy și prieten intim al lui Bartha Richard, șeful cabinetului civil al guvernorului), a oferit destulă ocrotire autorului material al falșului, directorul Institutului cartografic, în suteranele căruia s'au tipărit bancnotele de câte o mie de franci. De o semnificație elocventă e și complicitatea episcopului Zadravetz István, care a luat jurământul persoanelor angajate pentru falșificarea bancnotelor.

Între persoanele marcante arestate, ne oprim la figura activului director general al lui T. E. Sz. (Társadalmi Egyesületek Szövetsége) adică „Federația uniunilor sociale“, dl Szörtsey Iosef. Originar din Târgu-Mureș, acest personaj a desvoltat o activitate mult lăudată de cercurile național-creștine în sânul societății „Magyar Nemzeti Szövetség“ (Uniunea națională ungară). Propagandist neobosit, el a avut nevoie de isvoare nesecate bănești.

După tratative chibzuite organizațiile sociale naționaliste, conform relatărilor presei 43 la număr, au hotărât să fuzioneze și să-și aleagă un comitet executiv comun. Patronii acestor societăți au fos: Eckhardt Tibor, președintele „Ungurilor cari se deșteaptă“, Wolff Károly, dictatorul Budapestei, Keleti Károly, patronul funcționarilor creștini, Klebelsberg Kuno, ministrul Cultelor, candidatul curentului din dreapta la președenția Consiliului, Bartha Richard și Magasházy László din anturajul guvernorului, Zadravetz István și Györgey, comandantul gărzii palatului. Președinte al Federației uniunilor (T.E.Sz.) a fost proclamat arhiducele Albrecht, și director general a fost ales Szörtsey Iosef, arestat acum ca complice în fabricarea monedelor falșe franceze.

Arhiducele Albrecht în discursul său ca președinte la 18 Noemvrie, anul trecut, a rostit următoarele: „În interiorul țării să intensificăm sentimentul solidarității, iar afară de hotarele statului să întărim *propaganda iredentistă*. Societatea maghiară are în chestiunea aceasta rolul activ, deoarece factorii oficiali sunt paralizați prin acceptarea forțată a tratatului. În privința aceasta voi prezenta cât de curând un proiect ce se va ocupa și de detalii“. Inițiatii pretind a ști, că acest plan a fost elaborat de mai mult timp. Planul, pentru a cărui realizare s'au plimbat în străinătate, înainte de alegerea arhiducelui ca președinte, mai multe somități din viața publică ungară a fost să izoleze Franța de aliații ei. Aceasta se poate înlăptui numai prin distrugerea ei economică. Conducătorii acestei mișcări au avut scopul final să aducă pe tronul Ungariei pe arhiducele Albrecht. Aspirațiile acestuia s'au bazat pe simpatiile ce se zice că și le-a câștigat la curtea regală italiană. Astfel, Italia ar fi fost factorul care ar fi înlăturat dificultățile de politică externă ale inaugurării unui așa zis regim fascist în Ungaria.

Diversele societăți naționaliste au ajuns la convingerea, încă în primăvara anului trecut, că *provizoratul de drept public* nu se poate menține: sistemul de guvernământ, având ca bază articolul de lege I. din 1920, nu este trainic. Pornind dela considerațiile amintite, ne putem explica faptul că atenția tuturor factorilor din aceste organizații s'a îndreptat spre arhiducele Albrecht. Colonelul Jankovich, arestat la Haga,

și factorii cari apără pe criminali, afirmă în unison că prin fabricarea monedelor false au vrut să realizeze planul de mai sus.

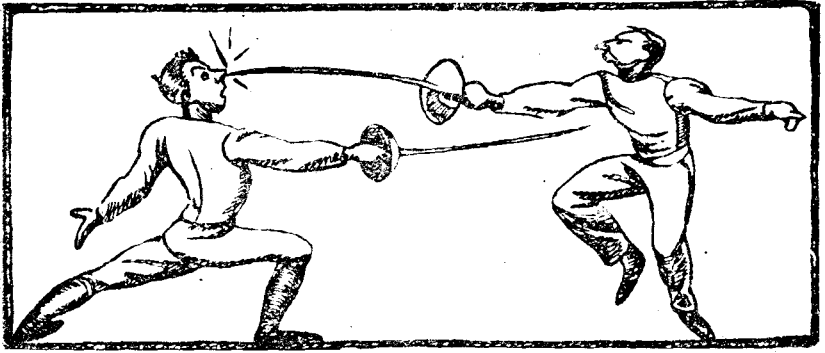
Chestiunea falsificării bancnotelor franceze e considerată de opinia publică maghiară ca cel mai mare dezastru ce l'a putut suferi prestigiul țării. Proporțiile îi sunt uriașe și consecințele incalculabile. Crima este fără pereche în istoria popoarelor civilizate (metoda este bolșevică, de altfel actualul regim unguresc aplică cu predilecție sistemul de guvernare și mijloacele de luptă ale Sovietelor), din acest motiv se dă o luptă înverșunată în interiorul țării între regimul actual zis național-creștin și între partidele democratice.

În interiorul țării, socialiștii și radicalii din stânga au pornit un atac concentric, extrem de violent, pretinzând lichidarea definitivă a curentului creștin-național, iar partidele parlamentare cer ca ancheta, *care actualmente stagnează*, să se facă fără nici o considerație față de *persoanele înalte*, cari sunt bănuite că ar fi complice în această afacere. Se scormonește reciproc trecutul, insultele și insinuațiile sunt atât de grave, încât guvernul sub presiunea șoviniștilor, cari prezintă pe falsificatori ca pe niște eroi naționali, a suprimat pentru opt zile apariția ziarului „Világ”, pretextând că prin publicarea articolelor insinuante prejudiciază prestigiului țării în străinătate.

Cehoslovacia și Iugoslavia nu lasă prilejul neexploatat, pentru a prezenta Ungaria în adevărata ei postură, atrăgând atenția opiniei publice mondiale asupra acestui focar de acțiuni primejdioase pentru popoarele din Europa centrală, cari vreau să-și consolideze tânăra lor viață de stat. Ungaria face eforturi enorme pentru a combate campania pornită de Mica Înțelegere, și de data aceasta s'a dovedit că dispune de un aparat de propagandă care-i aduce servicii reale.

Atât prin corespondenții din Budapesta ai ziarelor străine, cât și în centrele din capitala Europei, guvernul maghiar a isbutit să convingă pe mulți, că factorii activi ai vieții de stat nu sunt complici în crima falșului. Onoarea de stat a Ungariei e pusă, totuș, la o grea încercare înaintea areopagului statelor civilizate. Indulgența marilor puteri va avea, desigur, consecințe mai dezastruase decât o operație radicală, cu fer roșu, a cangrenei ce infectează viața Ungariei. Conte Bethlen a fost destul de abil în faza primă a anchetei. Lupta se dă acum între el și guvernorul Horthy, care are la dispoziție încrederea armatei și, deocamdată, pe aceea a societăților naționaliste. Din acest motiv, situația se prezintă ca un misterios și amenințător semn al întrebării, care ne poate servi importante suprize.

M. B. RUCĂREANU

GAZETA RIMATA

Din punct de vedere medical

In consiliul de Coroană dela Sinaia, d. Al. Vaida a examinat chestiunea prințului Carol „din punct de vedere medical“.

Gurile rele

*Dacă ne-am pus cândva a scrie,
Că pertractivul domn Maniu
E cam lipsit de bărbăție
Și acționează cam târziu, —
N'am vrut să facem nicio crimă,
Nu ne-am purtat ca niște lași,
N'am pus venin în nicio rimă,
Și jur că n'am fost pătimași!
C'ngrijorați, c'un ochi senin,
C'un aer foarte doctoral,
Noi am tratat chestiunea, din
Punct de vedere medical...*

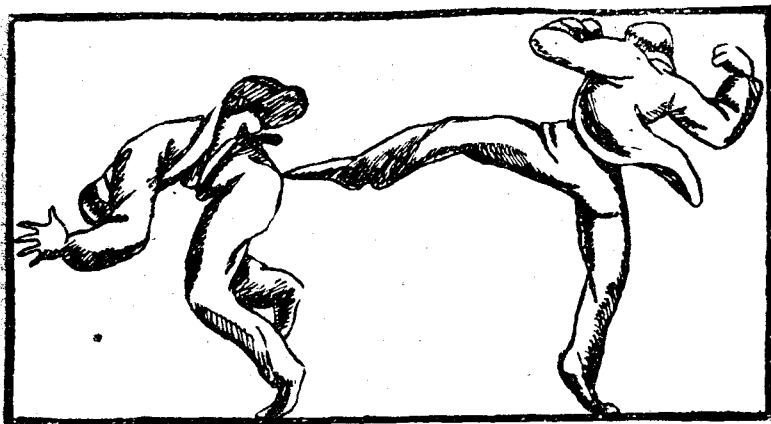
*Și dacă ne 'ndreptarăm mersul
In spre Văleni, într'un amurg,
Trecând de multe ori cu versul*

*Prin barba unui dramaturg,
N'a fost o răutate goală,
(De răutăți, eu nu m'apuc!)*
Sărmanul, suferea de o boală:
Avea spinarea de cauciuc...
Atunci ca să-l scăpăm de chin,
In loc să-l ducem la spital,
Cu glume, îl trataram din
Punct de vedere medical...

*In fine, dacă ne dădurăm
(Din când în când) și la partid
Vă rog să credeți, n'o făcurăm
Cu plan viclean și fratricid.
N'am fost porniți pe răsbunare,
Și nu ne-am răsculat în grup,
Lovind partidul care are
Patru urechi pe-un singur trup...
E drept, am dat ades, din plin,
In acest monstru bicefal,
Dar îl privirăm numai din
Punct de vedere medical...*

*Și-acum, când mă vedeți în mână
Purtând un instrument tăios,
Nu vreau să credeți că mă mână
Un gând hain și sângeeros,
Cu spada mea nu tai eu vidul,
Nici n'am satâr ca un casap;
Nu-i vina mea, dacă partidul
O să rămână jără cap...
Scofându-mi bisturiul jin,
Voi face-un gest chirurgical,
Și totul va fi bine, din
Punct de vedere medical!*

LAURENȚIU BISTURIU
— specialist în faceri grele
și în amputări periculoase —

INSEMNAȚI

Aventura maghiară. — Scandaloasa afacere a bancnotelor falsificate, care a compromis atâtea personaje marcante din viața publică a Ungariei, începând cu prințul Windischgraetz și sfârșind cu șeful poliției din Budapesta, Nádassy, scoate încă odată la iveală pe ce temelii morale putrede se clădeau proiectele îndrăznețe de restaurare a monarhiei de altădată.

Ani de-arândul, Europa a fost năpădită de căduri numeroase de propagandiști ai șovinismului maghiar, cari demonstau pretutindeni, risipind mai mult subvenții decât argumente, că desmembrarea Ungariei a fost o mare greșeală, aproape o crimă, față de civilizația umană, că noile țări reconstituite pe temelii principiului naționalității nu prezintă destule garanții de seriozitate, și că revizuirea tratatului de pace dela Trianon e singura soluție pentru a se asigura liniștea deplină a Europei centrale. Tot soiul de broșuri și de articole de gazetă apăreau, cu orice ocazie; diferiți oameni politici, chiar din țările aliate României, fuseseră câștigați pentru ideia

unei reînvieri a Ungariei în vechile ei hotare; propaganda aceasta luase proporții atât de mari, încât ajunsesem să ne întrebăm, de unde găsec vecinii noștri banii necesari, pentru a face față unor cheltueli atât de exorbitante?

Întâmplarea s'a însărcinat să lămurească misterul. Propaganda împotriva noastră era alimentată cu bani falsificați... Se poate un tâlc mai simbolic decât acesta? La Budapesta funcționa, adică, o veritabilă fabrică de hârtie-monedă, care plămăia, pentru scopurile îndârjiților apărători de rasă, diferite bancnote străine, dar mai cu seamă franci francezi.

Nu s'ar putea rosti cu certitudine învinuirea, că guvernul maghiar a patronat cu știință aceste operații în stil mare, deși s'a pronunțat, cu destule indicii de complicitate, chiar numele amiralului Horthy. În orice caz, faptul că în șirul falsificatorilor se găsec aproape toți șampionii ideii de revanșă, — dintre cari nu lipsește fostul prim-ministru contele Teleki, — arată limpede, că tiparnița de bancnote

fașe de pe malurile Dunărei nu slujea pofta de câștig ilicit a unor bandiți ordinari, ci alimenta cu teascurile ei fondurile de rezistență ale unei bătaioase mișcări politice, pornite cu gândul de a schimba din nou harta Europei.

Ungaria a suferit, în fața lumii întregi, o mare rușine, de care se va resimți multă vreme. Pe fruntea ei s'a așezat un stigmat de necinste, pe care, fără îndoială, nu-l merita. Lovitura e profund compromițătoare.

Nenorocirea, totuș, ar putea să slujească la ceva. Poporul maghiar, scuturat cu brutalitate din primejdia viziune a unor războaie imposibile, are prilejul să vadă astăzi realitatea cu proprii lui ochi. Toate planurile de recucerire, prin spadă sau prin viclenii diplomatice, a teritoriilor pierdute, — toate visurile cu cari mintea lui a fost necontenit ațățată din 1919 până astăzi, — nu sunt decât simptomele îngrijitoare ale unei aventuri imposibile. Ele au dus, până acum, la falșificarea câtorva sute de milioane de franci francezi. Cu vremea însă, vor sfârși prin a falșifica, iremediabil, toate rosturile de existență ale unei națiuni, care în loc să se gândească la consolidarea forțelor sale în limitele unor hotare firește, se aruncă orbește, cu fruntea înfierbântată, în necunoscut...

Fanariotul. — În istericul său discurs de adio, ținut dela tribuna clubului național din București, — plin de blesteme, de amenințări și de rele profeții băbești, — d. N. Iorga a pomenit, foarte fanșos, despre originea sa fanariotă, care l'ar indica, chipurile, pentru anumite urzeli rafinate, îndreptate împotriva Regelui. Foarte-supăratul istoric se pomenește din senin, pe vremea când pretenții la domnia Țărilor Românești își cumpărau firmanul de întărire în scaun prin ulișele incurcate ale vestitei mahalale din Constantinopol...

Nu contestăm dlui N. Iorga ascendența sa grecească, pe care o cunoaștem și pe care am descifrat-o adese în temperamentul ilustrului bărbat de cauciuc. Dar, după a noastră părere, d. N. Iorga apelează zadarnic, în împrejurările de față, la însușirile de intrigă și șiretenie ale străbunicilor săi. Cu oricâtă bunăvoință vor descinde aceștia pe prispa lipită cu lut a Universității populare din Vălenii de Munte, nu-i vor putea fi de niciun folos.

Din mai multe motive, Mai întâi, pentru că Fanarul a răposat de mult, de-avalma cu puterea turcească, întocmai ca râia, care dispare odată cu pielea în care își face culcuș. Parazitul nu supraviețuiește victimei pe a cărui spinare se află încrustat. D. N. Iorga își inchipuie, că instalându-se la Paris, cu binecuvântarea atavică a cine știe cărui viclean Arghiropol, va regăsi acolo Țarigradul de odinioară, cu dragomanii și cu vizirii lui trăgând lacom cu ochiul spre pungile de aur? (Spre valută forte, cum, s'ar zice în ziua de azi.) Dar cine să-l ajute în planurile sale? Pe seama cui să se agite? Din banii cui să risipească? Și, mai ales, pe cine să mazilească? În imaginația sa năbădăioasă, d. N. Iorga se vede de pe acum în fruntea unor detașamente de ieniceri... francezi, venit cu poruncă dela Sublima Poartă, — să-i zicem Poarta Saint-Martin, — ca să scoată din scaun pe neascultătorul Gospodar... De aici nu poate să iasă însă, în realitate, decât o nouă comedie în trei acte pentru Teatrul Popular al dlui Ion Sân Georgiu. Adică tot o nenorocire. Dar de alt soi.

Pe urmă mai e ceva. Multe calități or fi avut fanarioții, cu multe apucături dibace se vor fi strecurat prin cotiturile aspre ale vieții, dar aveau și un mare cusur: frica. O frică ancestrală, cronică, transmisă de-alungul veacului, din tată și fiu. O frică cui-

bărită iremediabil în oase și amestecată cu uitima picătură de sânge. O frică blagoslovită, care se pricepea foarte bine să afle de unde vine primejdia și cam pe unde trebuie să se oprească omul, dacă nu ține cu orice preț să-și piardă potcoavele pe drum.

Prin nicio altă însușire strămoșească, d. N. Iorga nu e mai fanariot ca prin frică. Actualul său tovarăș, d. C. Argetoianu, care e destul de deștept ca să știe cu cine are de-aface, a făcut odată, într-o ședință a Camerei, o prețuire exactă a capacității de conspirație pe care o reprezintă d. N. Iorga. — „E destul să se uite autoritatea puțin mai urât la d. N. Iorga, și d. N. Iorga intră în pământ...”

Dinspre partea Fanarului, deci, nicio primejdie. Noi vom folosi rețeta dlui C. Argetoianu. (De care, dealtfel, nici n'am fi avut nevoie.) Ne vom uita puțin mai urât, și d. N. Iorga va intra în pământ...

Apoi, îl vom expedia frumușel, cu o mică subvenție, să mai țină două conferințe la Sorbona, — și să mai coaspire un pic!

Unul care nu pricepe. — E dl. Alexandru Vaida, fost prim ministru al României-intregite și actual membru în consiliul de administrație al băncii „Marmorosch Blank”.

Intr'un lung și hodorogit interview, publicat în *Pairia* și reprodus de toate gazetele amice dela București, genialul bărbat de stat tratează și el chestiunea, astăzi definitiv încheiată, a renunțării principelui Carol, cu delicateța cuceritoare cu care un hipopotam ar juca fox-trott pe sârmă, ținându-și echilibrul cu umbreluța.

Dl. Alexandru Vaida are o formulă salvatoare pentru toate problemele care au năvălit asupra sârmanului

dumisale cap: nu pricepe nimic!... Nu pricepe pentru ce s'a convocat consiliul de Coroană dela Sinaia; nu pricepe pentru ce s'a acceptat renunțarea irevocabilă a principelui Carol; nu pricepe pentru ce hotărârea Regelui trebuie respectată; nu pricepe pentru ce Parlamentul și-a spus și el cuvântul... Nu pricepe, nu pricepe, nu pricepe! Mărturisirea, care după presupunerile noastre (absolut neîntemeiate) ar vrea să cuprindă un înțeles ironic, dar care nu e decât un involuntar acces de sinceritate, se repetă cu o exasperantă stăruință, de vreo douăsprezece ori, la finalul fiecărui pasagiu.

Nici nu-și dă bine seama dl. Alexandru Vaida, cât adevăr se cuprinde în această adâncă oftare a sufletului său! Cât e adevărat, că nu pricepe nimic... Singurul nostru regret, e că fostul medic al scălzilor dela Karlsbad, deși nu pricepe, are totuș opinii, — și încă foarte categorice!

Dl. Alexandru Vaida nu pricepe, dar se pronunță. Iată o eroare, pe care ar fi fost bine să n'o săvârșească. Ne alegeam cu o obrăznicie la adresa Regelui mai puțin...

Expozeul. — Fenomenul se înregistrează, de vreo șase ani încoace, cu o regularitate aproape astronomică. Ori de câte ori partidul național se găsește, cum am zice, la ananghie, d. Iuliu Maniu, orator neobosit al apei bătute în piură, își strânge partizanii din toate părțile la Cluj, și le ține, trei ceasuri de-arându-i, un expozeu întăritor anunțându-le invariabil apropiata și sigura venire la guvern. Ceeace nu împiedică, firește, ca partidul național să vegeteze mai departe în umbra sinistră a unei opoziții permanente!

Cu un expozeu de trei ceasuri la șase luni, și mai ales cu un expozeu de-al dlui Iuliu Maniu, trebuie să recunoașteți,

nu se poate potoli ani de-arândul, apetitul de guvernare al unui întreg comitet de o sută. De aceea, dela un expozeu la altul, ascultătorii se fac tot mai puțini și tot mai neîncredători. Nici copiii nici nu se mai hrănesc astăzi cu minciuni! Odată, de două ori, de nouă ori, d. Iuliu Maniu a fost crezut pe cuvânt. Partizanii s'au despărțit cu figuri surâzătoare, și-au strâns mâinile în tăcere, schimbând priviri semnificative, și s'au dus acasă, bucuroși, așteptând să se întâmple marele eveniment. Dar timpul trecea, și marele eveniment, profețit mereu cu aceeași certitudine, întârzia în chip îngrijitor să se întâmple...

Deunăzi, fostul președinte al Consiliului dirigent a descins din nou în redacția ziarului *Patria*, unde din nou s'a strâns o mică ceată de binevoitori ascultători. I-am numărat și noi. N'au fost prea mulți. Ba, spre mărtașita noastră surprindere, au lipsit dela „rendez-vous“ numeroși fruntași ai partidului, pe cari în aceeași seară, în timp ce jumătatea de șef punea țara la cale în prezența dlui Romul Boilă, i-am zărit prin geamul aburit al cafenelei New-York, sorbindu-și svațul în cea mai mare tihnă.

Salutăm cu satisfacție decesul mult așteptat al fanatismului în rândurile partidului național. Oamenii nu se mai lămbăta atât de ușor, cu apă sălcie din piva retorismului provincial al dlui Iuliu Maniu. Au început să judece cu propria lor chibzuială, au început să vadă cu proprii lor ochi. Ei știu acum foarte bine, că după ultimele evenimente, după atitudinea pe care d. N. Iorga și-a îngăduit-o față de Rege, după ruperea tratativelor cu țărăniștii, și după zăpăceala care s'a încuibat în slăbățele lui rânduri, partidul național și-a mâncat și cele din urmă șanse de-a fi chemat la cârmă gării. Aceasta e realitatea; restul nu

e decât un ridicol tratament cu injecții de iluzii deșarte.

Iată pentruce, ultimul expozeu al dlui Iuliu Maniu, boicotat de cea mai mare parte a frunțașilor partidului, (citiți asistența în *Patria*, pentru a descoperi pe cei cari au lipsit) s'a desfășurat într'o atmosferă glacială, aproape sinistă. Cuvintele de încurajare răsunau fals, cu rezonanțe de cavou. Vorbitorul simțea, că niciuna din asigurările sale nu găsea crezare, niciunul din argumentele sale nu mai făcea victime.

Pentruca astăzi, nici d. Romul Boilă nu mai pune temei pe cuvântul amăgitorului unchiu...

În prăpastie. — Din mijlocul vieței noastre politice n'au lipsit niciodată bocitoarele. La fiecare cotitură mai grea a vremii ne iese drept înainte câteo antipatică față, cu sau fără barbă, ca să ne anunțe că o să ne prăpădim.

Ultima bocitoare de acest gen e dl N. Iorga, care, înainte de a lua Simplonul, i-a profețit Regelui, cu proverbiala sa bună-cuvîntă, o rostogolire apropiată direct în fundul prăpastiei. Apoi s'a urcat în vagon, trândind ușa în urma lui, supărat pe toată lumea.

Reluând aceeași imagine pitorească și interpretând-o după gustul său, *Cuvântul* dlui C. Argetoianu, călcând pe urmele fostului apostol, a publicat o caricatură, înfățișându-ne și pe noi agățați — într'o incomodă postură — de-asupra unei prăpastii înfloritoare. Am râs. se înțelege, cu poftă, în fața prăpăstioasei priveliști...

Dar metafora, după părerea noastră, e cu desăvârșire greșită. Niciodată n'am simțit pământul mai solid sub picioarele noastre. Niciodată n'am fost pe un drum mai sigur decât astăzi. Niciodată n'am fost, în luptă noastră politică, mai departe de povârniș.

Nu e acesta și cazul adversarilor noștri. Ei au luat-o pe o cale suspectă, care le va rezervă desigur neplăcute surprize. Suntem, din fericire, oameni politicoși, altminteri grozav am fi tentați să le spunem, cam în ce direcție îi vedem ducându-se...

Dela balul slujnicilor. — Răposatul reporter dela *Revolta Națională*, ingeniosul Caracudî, care-și descoperise isvorul său de știri politice senzaționale pe malul lacului Cișmigiu, a fost întrecut de mult de zeloșii săi urmași din presa bucureșteană. Există cu deosebire în Capitală o gazetă-tiribombă: *Cuvântul*, unde s'au aciuat din păcate și câțiva tineri literați români, care par'că n'ar avea alt rost pe lume, decât acela de a născoci tot felul de povești idioate pe seama oamenilor care-și văd de treabă. Pe fiecare zi răsare, de după coloanele înțesate cu literă compactă ale acestui monitor oficial al mahalalei noastre politice, o avalanșă de așa zise reportagii, supte din degete, unde sunt reproduse aidoma (vorbă să fie!) toate „conversațiile secrete“ și toate „planurile oculte“ ale tuturor fruntașilor vicșei noastre publice, dela d. Manolescu-Strunga până la M. S. Regele!

Bineînțeles, toate sunt simple invențiuni, — mai mult sau mai puțin... pure. Căci, de unde vă închipuiți că ar putea să afle, de pildă, d. Pamfil Popescu-Șeicaru, clîronomul spiritual al decedatului Caracudî, ce plănuește între patru ochi d. Ion I. Brătianu cu d. I. G. Duca, sau ce anume i-a spus Suveranul dlui Mihalache, în cursul ultimei audiențe? E în afară de orice îndoială, că nici una din persoanele de mai sus, nici chiar fostul învățător dela Topoloveni, mult mai puțin naiv de cât se crede, nu-și încredințează secretele în mâinile foarte puțin sigure ale dlui Pamfil Șeicaru-Popescu.

Atunci?

Atunci, e foarte firesc. Sunt știri culese dela balul slujnicilor, unde se adună sergentul de noapte, care stă la poarta dlui Alecu Constantinescu, cu bucătăreasa dlui general Moșoiu, ca să pună la cale treburile țării cu șoferul dlui Mihail Cantacuzino și cu fata în casă a dlui C. Stere... Ce mirare, dacă la această petrecere se prezintă să tragă cu urechea și rândușii știutori de carte ai dlui C. Argetoianu?

Ultima noutate, adusă pe aripile investigațiilor domestice, a apărut, ca de regulă, tot în *Cuvântul*. Cine știe ce spălătoreasă fără scrupul, dată afară fiindcă șterpelea din batiste, a lansat știrea în ritmul unui vals în figuri, și în mai puțin de douăzeci și patru de ore, ea a scos capul la rotativă în câteva mii de exemplare. Ci-că, d. Octavian Goga, supărat nu se știe bine pentru ce, a rupt relațiile personale cu d. general Averescu, cu care a jurat să nu mai stea de vorbă, în viața lui...

Mă rog, nu ne-am face noi ridicoli, dacă am sta să desmințim mereu asemenea năzbătii? Se găsește cineva, un cititor cu cele mai modeste pretenții de seriozitate, care să creadă astfel de palavre?

Desigur, că nu. Prin urmare, nu e nevoie să ne jurăm, că d. Octavian Goga n'a avut nici un soi de conflict cu d. general Averescu, și că ruperea relațiilor personale, de care vorbește *Cuvântul*, nu s'a petrecut decât în închipuirea, supraîncălzită la bucătărie, a unor valeși concediași, cari nici măcar nu mai au avantajul de a asculta pela uși, de a fura țigările stăpânului, și de a se uita prin gaura cheii...

Ce Dumnezeu, nu merge toată lumea la balul slujnicilor!